

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

КУХАРЧУК Ірина Олексіївна

УДК 378.016:811.161.2

**КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД
ДО ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ У МОВНІЙ ОСВІТІ ВЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

13.00.02 – теорія і методика навчання української мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методики викладання української мови та літератури в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Паламар Лариса Максимівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, професор кафедри української філології
для неспеціальних факультетів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Вашуленко Микола Самійлович,
Інститут педагогіки АПН України,
головний науковий співробітник
лабораторії початкової освіти;
кандидат педагогічних наук, доцент
Костриця Наталія Миколаївна,
Національний аграрний університет,
доцент кафедри української мови
та англійської мови для зооветеринарних спеціальностей.

Провідна установа: Херсонський державний університет,
кафедра українського мовознавства
та основ журналістики, Міністерство освіти і науки України, м. Херсон.

Захист відбудеться "01" лютого 2007 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.07 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано "29" грудня 2006 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.В. Кравець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку української державності, в умовах реформування шкільної мовної освіти висувуються принципово нові вимоги до фахової підготовки вчителя-словесника, на якого покладається надзвичайно важлива функція – формування мовної особистості, здатної до спілкування в усіх сферах суспільного життя.

Центральне місце в системі підготовки вчителя української мови належить курсу сучасної української літературної мови, основне завдання якого – забезпечити майбутніх спеціалістів теоретичними знаннями, сформувати практичні вміння і навички з урахуванням найновіших досягнень мовознавчої науки та сучасного стану викладання української мови в школі.

Сучасні дослідження комунікативної лінгвістики та психолінгвістики, переорієнтація методистів з вивчення мови як формальної системи на її розгляд як засобу комунікативної взаємодії, реальна мовленнєва ситуація в країні змістили акценти лінгвістичних і методичних досліджень у галузь функціональності й комунікативності.

Шкільний курс української мови є комунікативно спрямованим і зорієнтованим передусім на формування в учнів умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У розв'язанні першочергового завдання шкільної мовної освіти важливе місце належить синтаксису сучасної української мови, оскільки він є організуючим центром граматики, в якому найповніше виявляється функціональна значущість мовних одиниць та їх участь у досягненні комунікативної мети. Відповідно вчитель української мови повинен володіти знаннями про закономірності сполучуваності слів і побудови речень, про виражальні можливості різних синтаксичних структур та вміннями користуватися ними у різних мовленнєвих ситуаціях.

Традиційна методика вивчення синтаксису у вищих навчальних педагогічних закладах побудована на засадах системно-описового підходу. Однак вивчення синтаксичних явищ у системно-структурному аспекті не відповідає вимогам до лінгвістичної підготовки вчителя-словесника. З метою свідомого опанування синтаксичної будови мови як засобу спілкування необхідно розуміти закономірності функціонування синтаксичних конструкцій, особливості їх пристосування до мовленнєвої ситуації й комунікативної мети та володіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування.

Ураховуючи сучасні дослідження синтаксису, в основі якого – функціонування одиниць різних структурних рівнів, та лінгводидактики, що переорієнтовує навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових теоретичних знань на процес їх функціонування, вважаємо, що вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу є актуальним і перспективним напрямком, а тому потребує впровадження в практику мовної освіти майбутніх учителів української мови.

Перевагами такого підходу є те, що він дає змогу вивчати синтаксичну будову мови як динамічну систему й досліджувати функціонування синтаксичних одиниць у різних мовленнєвих актах, що, в свою чергу, сприяє формуванню в майбутніх фахівців умінь комунікативно доцільно користуватися синтаксичними засобами мови. Проте, як відомо, комунікативно-діяльнісний підхід базується на системному описі синтаксичних явищ, на усвідомленні системи та внутрішньої структурної організації мовних одиниць, які функціонують у реальних актах комунікації.

Вивченню синтаксичної будови мови з погляду її комунікативного призначення присвячені наукові праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів: П.Адамця, Н.Арутюнової, І.Вихованця, М.Всеволодової, К.Городенської, Н.Гуйванюк, С.Єрмоленко, А.Загнітка, Г.Золотової, Н.Іваницької, В.Матезіуса, О.Мельничука, М.Мірченка, М.Плющ, Н.Слюсарєвої, К.Шульжука та ін. Учені вказують на перспективність комунікативного аспекту вивчення синтаксису, який дає змогу досліджувати синтаксичну будову мови в широкому контексті комунікативних можливостей людини й зорієнтований на розв'язання комунікативних потреб мовця.

Проблемі комунікативно-діялісного підходу до вивчення синтаксису приділено увагу в працях учених-методистів: М.Вашуленка, Л.Давидюк, Т.Донченко, В.Капінос, О.Купалової, Т.Ладиженської, Я.Мельничайка, Л.Паламар, М.Пентилюк, К.Плиско, Г.Шелехової та ін. Комунікативно спрямоване вивчення синтаксису в школі забезпечить, на думку дослідників, свідоме засвоєння синтаксичної системи як засобу спілкування.

Окремі аспекти проблеми реалізації комунікативно-діялісного підходу до вивчення синтаксису розглядалися в сучасних дисертаційних дослідженнях. Так, наприклад, формування комунікативних умінь учнів у процесі вивчення синтаксису простого речення на комунікативно-діялісній основі досліджувала Л.Давидюк. Методику формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів на завершальному етапі вивчення синтаксису, побудовану на засадах комунікативно-діялісного та функціонально-стилістичного підходу, запропонував С.Омельчук. Доцільність функціонально-комунікативного підходу до опрацювання відокремлених членів речення як засобу вдосконалення мовленнєвих умінь студентів педагогічного коледжу довела М.Стахів. Однак спеціальні дослідження проблеми впровадження комунікативно-діялісного підходу до вивчення синтаксису в процесі фахової підготовки вчителів-словесників ще не були предметом комплексного психолого-педагогічного та теоретико-методологічного дослідження з позицій інноваційних процесів, що відбулися у системі шкільної мовної освіти в Україні.

Актуальність теми дисертаційного дослідження **„Комунікативно-діялісний підхід до вивчення синтаксису у мовній освіті вчителів української мови та літератури”** зумовлена: а) сучасними тенденціями в розвитку лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики; б) реформуванням шкільної мовної освіти, що підвищує роль учителя-словесника у формуванні

національно мовної особистості; в) суперечністю між сучасними підходами до вивчення синтаксису в загальноосвітній школі та недостатнім рівнем сформованості в студентів теоретичних знань та професійно необхідних умінь і навичок роботи з синтаксичним матеріалом; г) нерозробленістю цієї проблеми, яка досі не була об'єктом спеціального вивчення у лінгводидактиці вищої педагогічної школи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з науково-дослідною темою кафедри методики викладання української мови і літератури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова „Теорія і технологія навчання української мови і літератури в середній школі”.

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 26.02.2004 р.) і узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 25.05.2004 р.).

Об'єктом дослідження є процес вивчення курсу синтаксису сучасної української мови студентами філологічних факультетів вищих навчальних педагогічних закладів.

Предметом дослідження є зміст, форми, методи і прийоми вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу.

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити методику вивчення курсу синтаксису сучасної української мови на комунікативно-діяльнісній основі.

Гіпотеза дослідження: рівень оволодіння студентами професійно необхідними знаннями й уміннями з синтаксису, якість їхнього мовлення підвищиться, якщо: а) здійснювати вивчення курсу синтаксису на засадах інтеграції системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів; б) формувати професійно мовні й мовленнєві вміння студентів, добираючи оптимальні форми, методи, прийоми навчання; в) застосовувати систему комплексних, конструктивних, мовленнєвих і комунікативних вправ із синтаксису, спрямовану на розвиток умінь студентів у репродуктивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності.

Відповідно до мети і гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

- проаналізувати лінгвістичну, психолого-педагогічну і методичну літературу з досліджуваної проблеми;
- вивчити сучасний стан проблеми реалізації комунікативно-діяльнісного підходу в теорії та практиці викладання синтаксису сучасної української мови на філологічних факультетах вищих навчальних педагогічних закладів;
- визначити критерії і рівні сформованості в студентів знань і умінь із синтаксису, професійно необхідних для ефективного викладання відповідного розділу граматики в школі;

– розробити й експериментально перевірити методичну систему вивчення синтаксису української мови на засадах комунікативно-діяльнісного підходу.

Методологічною основою дослідження стали положення наукової теорії пізнання щодо взаємозв'язку і взаємозумовленості мови, мислення і мовлення; свідомості й діяльності, вчення про мову як засіб спілкування, збереження і передачі інформації, про пріоритетну роль української мови у формуванні національно свідомої мовної особистості; здобутки психолінгвістики і лінгводидактики в галузі мовленнєвої діяльності.

Для реалізації поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення і систематизація лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з теми дослідження; аналіз програмно-методичного забезпечення курсу синтаксису для студентів філологічних факультетів, розробка критеріїв сформованості мовних знань і практичних умінь із синтаксису; розробка змісту і методики вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу;

– *емпіричні*: спостереження за навчально-виховним процесом, анкетування, тестування, бесіди з викладачами і студентами, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), у ході якого перевірялася ефективність розробленої методики; статистична обробка експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження. Дисертаційне дослідження здійснювалося на базі Глухівського державного педагогічного університету, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Житомирського державного університету імені І. Франка. На різних етапах дослідним навчанням було охоплено 462 студенти.

Дослідження проводилося в **три етапи**.

На першому етапі (2002-2003 рр.) здійснено вивчення методологічної, психолого-педагогічної, лінгвістичної, методичної літератури з окресленої проблеми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження; проаналізовано навчальні програми, підручники і збірники вправ із сучасної української мови для студентів філологічних факультетів.

На другому етапі (2003-2004 рр.) проведено констатувальні зрізи, проаналізовано їх результати; визначено рівні знань і вмінь студентів із синтаксису сучасної української мови; розроблено методику формувального експерименту.

На третьому етапі (2004-2006 р.) проведено формувальний експеримент за спеціально розробленою методикою з метою перевірки її ефективності; проаналізовано й узагальнено результати експериментального навчання.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що: 1) уточнено зміст поняття „комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису”; 2) визначено критерії і рівні сформованості в майбутніх учителів знань і вмінь із синтаксису відповідно до сучасних завдань

мовної і мовленнєвої освіти учнів; 3) побудовано лінгводидактичну модель вивчення синтаксису на комунікативно-діяльнісній основі, що охоплює принципи, методи, прийоми навчання, форми організації навчальної діяльності студентів; 4) розроблено типологію вправ із синтаксису, спрямовану на формування в студентів умінь у репродуктивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності; 5) уперше в мовній освіті майбутніх учителів української мови комплексно розроблено методику вивчення синтаксису, побудовану на засадах інтеграції системно-описового і комунікативно-діялісного підходів.

Теоретичне значення дослідження. Визначено лінгвістичні, психолого-педагогічні й методичні засади вивчення курсу синтаксису в комунікативно-діялісному аспекті; обґрунтовано необхідність реалізації комунікативно-діялісного підходу до вивчення синтаксису в мовній освіті майбутніх учителів української мови як одного з важливих чинників їх ефективної підготовки до професійної діяльності в умовах реформування сучасної школи та реалізації концепції мовної освіти в Україні; розроблено методичну систему роботи над синтаксичним матеріалом, спрямовану на формування в майбутніх спеціалістів професійно необхідних знань і вмінь.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні в навчальний процес комунікативно-діялісного підходу в поєднанні з системно-описовим, що забезпечує міцний зв'язок між вивченням лінгвістичної теорії з синтаксису та свідомому її застосуванні в мовленні майбутнього фахівця. Матеріали дисертації можна використовувати в процесі викладання курсу синтаксису сучасної української мови, в розробці спецкурсів із проблеми дослідження синтаксису в комунікативному аспекті; у створенні методичних посібників із сучасної української мови для студентів-філологів та вчителів української мови.

Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень; організацією педагогічного експерименту із застосуванням комплексу методів, адекватних об'єктові, предмету, меті й завданням дослідження; кількісним і якісним аналізом експериментальних даних із використанням методів їх статистичної обробки.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися на базі Глухівського державного педагогічного університету (довідка № 2917 від 26.09.2006р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 837 від 23.06.2006р.), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/1161 від 14.06.2006р.), Житомирського державного університету імені І. Франка (довідка № 335 від 19.06.2006р.).

Основні результати дослідження обговорювалися на міжнародній науковій конференції „Філологія в Київському університеті: історія та сучасність” (Київ, 2004р.), всеукраїнських науково-практичних конференціях „Творча особистість учителя як передумова інноваційних

процесів у початковій школі” (Житомир, 2004р.), „Актуальні проблеми філології та перекладознавства” (Хмельницький, 2005р.), „Теоретико-методологічні і методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника” (Глухів, 2005р), на щорічних звітно-наукових конференціях молодих учених у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та Глухівському державному педагогічному університеті (2004, 2005, 2006 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у семи публікаціях, з них шість статей – у фахових журналах та збірниках наукових праць, що входять до видань, затверджених ВАК України.

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (230 найменувань), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок, з яких – 186 сторінок основного тексту, що містить 14 таблиць, 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу, розкрито завдання та методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне і практичне значення здобутих результатів, подано відомості про вірогідність, апробацію і впровадження результатів дослідного навчання.

У **першому розділі** – „Теоретичні засади комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення синтаксису” – розкрито лінгвістичні, психолого-педагогічні, методичні аспекти дослідження; розглянуто проблему реалізації комунікативно-діяльнісного підходу в теорії та практиці викладання курсу синтаксису на філологічних факультетах вищих навчальних педагогічних закладів; описано стан сформованості професійно необхідних знань і вмінь із синтаксису в майбутніх учителів української мови.

У результаті аналізу наукових праць І.Вихованця, М.Всеволодової, К.Городенської, Н. Гуйванюк, А.Загнітка, Г.Золотової, Н.Іваницької, І.Ковтунової, В.Матезіуса, О.Мельничука, М.Мірченка, М.Плющ, Н.Слюсарєвої, К.Шульжука та ін. визначено основні лінгвістичні поняття дослідження (синтаксис, синтаксичні одиниці, функції синтаксичних одиниць, синтаксичні зв’язки і семантико-синтаксичні відношення); розкрито особливості функціонального і комунікативного підходів до мови; проаналізовано сучасні школи функціонально-комунікативних синтаксичних досліджень; розмежовано поняття “функція”, “функціонування”, з’ясовано роль синтаксичних зв’язків і семантико-синтаксичних відношень у розподілі функцій синтаксичних одиниць.

Серед основних напрямків функціонально-комунікативного синтаксису можна виділити прازьку лінгвістичну школу, представники якої дослідили комунікативну організацію речення, розробили компонентну структуру висловлення (Г.Адамець, Ф.Данеш, В.Матезіус та ін.). Учені лондонської школи акцентували увагу на розгляді мови в єдності трьох її функцій: змістової,

інтерактивної і текстуальної (М.Холлідей, Р.Ферс). А.Мартіне, представник французької школи, з'ясував особливості пристосування мовних одиниць до конкретної ситуації мовлення. Функціонально-синтаксичні концепції української і російської школи спрямовані передусім на дослідження синтаксичних одиниць у сфері мови і мовлення, різновидів синтаксичних функцій, системи мінімальних семантико-синтаксичних і формально-синтаксичних одиниць (І.Вихованець, М.Всеволодова, Н.Гуйванюк, А.Загнітко, Г.Золотова, О.Крилова, О.Мельничук, М.Мірченко, М.Плющ, Н.Слюсарева та ін.).

З урахуванням сучасних досліджень функціонально-комунікативного синтаксису проаналізовано мінімальну синтаксичну одиницю, словосполучення, речення (висловлення), текст (дискурс); розкрито диференційні ознаки і характеристики, різні підходи до їх трактування. У дослідженні враховано зв'язок синтаксичних одиниць різних рівнів як у системі мови, так і під час її функціонування. У сфері мови, як зазначають лінгвісти, синтаксичні одиниці виступають як типові, абстраговані від мовленнєвих трансформацій моделі, за якими утворюються конкретні синтаксичні одиниці. У сфері мовлення реалізуються мовні зразки і породжуються нові синтаксичні явища, які можуть закріпитися синтаксичною системою (І.Вихованець, Н.Гуйванюк, А.Загнітко, Г.Золотова, В.Матезіус, М.Мірченко, К.Шульжук та ін.).

Важливим компонентом комунікативно-діяльнісного підходу є вивчення функцій синтаксичних одиниць у мовленні, оскільки, розглядаючи особливості вияву окремих мовних одиниць у мовленнєвому акті, необхідно враховувати їхні потенційні функціональні можливості. Проблема функції і функціонування синтаксичних одиниць висвітлена у працях О.Бондарка, Л.Блумфільда, І.Вихованця, О.Єсперсена, Г.Золотової, А.Мартіне, Н.Слюсарєвої, В.Шмідта, Р.Якобсона та ін. У дослідженні розмежовуються поняття „функція” і „функціонування”, визначається їх відношення до системи мови й мовленнєвої діяльності. Функція і функціонування синтаксичних одиниць розглядаються як взаємообумовлені мета і засіб: функція формується в результаті функціонування, а функціонування, в свою чергу, забезпечується функцією. Під функціонуванням мовної одиниці розуміємо не лише значення, роль лінгвоодиниці в системі мови, а й призначення і використання її у зв'язному висловлюванні залежно від мети висловлювання, намірів мовця.

Отже, розуміння структури, внутрішньої організованості, семантичного простору синтаксичних одиниць, особливостей їх функціонування з метою розв'язання адресантом комунікативних завдань сприятиме формуванню в майбутніх учителів професійно необхідних знань і вмінь із синтаксису.

Аналіз психолого-педагогічних праць А.Алексюка, О.Вербицького, В.Вєргасова, Л.Виготського, П.Гальперіна, М.Жинкіна, І.Зимньої, О.Леонтєва, І.Лєрнера, А.Маркової, М.Махмутова, М.Скаткіна та ін. дав змогу визначити передумови успішного засвоєння

синтаксичної будови мови: організація навчального процесу як суб'єктно-суб'єктних відношень між викладачем і студентом; розуміння мови як особливого виду мовленнєвої діяльності; вивчення синтаксису з урахуванням структури мовленнєвої діяльності та фаз породження висловлювання; усвідомлення структури мовленнєвої ситуації і складових власного висловлювання; формування в студентів умінь у репродуктивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності; реалізація особистісно-діяльнісного, проблемного навчання, метою якого є розв'язання основної проблеми освіти – створення умов для розвитку соціально активної, професійно компетентної особистості.

Методичний аспект дослідження передбачав усебічний аналіз праць учених-методистів, у яких порушено проблему вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. Так, у методиці викладання іноземних мов комунікативно спрямоване навчання побудовано за моделлю процесу спілкування з урахуванням його істотних ознак: особистісний характер комунікативної діяльності, взаємовідношення і взаємодія мовленнєвих партнерів, ситуація як форма функціонування спілкування, змістова основа процесу спілкування, система мовленнєвих засобів, функціональний характер засвоєння мовних одиниць (В.Костомаров, О.Леонтьєв, О.Митрофанова, Є.Пассов, В.Скалкін та ін.).

Шкільний курс синтаксису російської мови ґрунтується на свідомому ставленні учнів до функціональних потенцій синтаксичних засобів мови і способів їх реалізації в мовленні (О.Купалова), презентації навчального матеріалу в комунікативному аспекті (Л.Давидюк), засвоєнні синтаксичних понять в умовах, наближених до природної комунікації (В.Капінос), розумінні синтаксису не як статичної системи одиниць, а як єдності форми, значення і функції, що забезпечують успішну комунікативну діяльність людини (Г.Золотова, Г.Дружиніна, Г.Михайловська, Н.Онипенко).

У працях українських учених-методистів розроблена методика вивчення синтаксису в діяльнісному аспекті (В.Мельничайко, М.Пентиліук, К.Плиско, Г.Шелехова та ін.), упроваджено в навчальний процес функціонально-стилістичний принцип вивчення матеріалу з синтаксису (П.Кордун, О.Кулик, С.Омельчук, М.Пентиліук, К.Плиско та ін.), розроблена система вправ із розвитку мовлення учнів у процесі вивчення синтаксису (В.Мельничайко, С.Омельчук, К.Плиско та ін.). Науково-методичні праці українських дослідників спрямовують роботу вчителя на комунікативно-діялісну основу і висувують на перший план діялісний аспект мови й інтеграцію різноманітних дій, пов'язаних із процесом спілкування.

Менше уваги приділено комунікативно спрямованому вивченню синтаксису в практиці викладання вищої школи. Окремі питання теорії й практики формування комунікативних умінь і навичок у майбутніх учителів-словесників знайшли відображення в працях О.Біляєва, Л.Златів, Л.Мацько, Л.Паламар, Т.Симоненко, М.Стахів та ін.

Дослідження теоретичних основ дало підстави для уточнення поняття

„комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису”, який розглядаємо як цілеспрямовану, суб’єктно-суб’єкту організацію навчального процесу, основою якого є комунікативна діяльність студентів, що спрямована на вивчення синтаксичної будови мови в динамічному аспекті мовотворення, дослідження мовних одиниць в умовах конкретного мовленнєвого акту, встановлення відмінностей у функціонуванні синтаксичних засобів у різних ситуаціях спілкування. Такий підхід забезпечує високу мотивацію в навчанні, відкриває можливості для самореалізації, міжособистісного спілкування, створює сприятливі умови для продуктивної навчальної діяльності студентів.

Аналіз програм, підручників і збірників вправ з сучасної української мови свідчить про орієнтацію сучасної лінгвістики на вивчення мовних явищ у функціонально-комунікативному аспекті. Однак у практиці вищої школи пріоритетним критерієм результативного навчання мови залишаються знання основних синтаксичних понять та їхніх характерних ознак. Продуктивно-творчі види діяльності, що реалізують комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису, активізують мовленнєву діяльність студентів, удосконалюють уміння вживати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування та комунікативної мети, забезпечують ефективність формування професійно необхідних умінь у студентів, залишаються на другому плані.

Результати анкетування викладачів, спостереження за навчальним процесом показали, що викладачі недостатньо приділяють увагу формуванню в студентів умінь комунікативно виправдано користуватися синтаксичними ресурсами мови, не враховують важливості формування комунікативних умінь для подальшої професійної діяльності. Це частково можна пояснити відсутністю стандарту, концепції, сучасної навчальної програми з української мови, які б зорієнтували викладача на підготовку майбутнього спеціаліста відповідно до реформування шкільної мовної освіти. Все це, безперечно, відбивається на рівні сформованості знань і вмінь майбутніх учителів-словесників.

Під час проведення констатувального зрізу теоретичних знань студентів брався той обсяг матеріалу з синтаксису, який необхідний для їхньої подальшої професійної діяльності в школі: розуміння синтаксису як розділу граматики, його фундаментальних понять, основних одиниць із послідовним розмежуванням формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного і комунікативного аспектів. Критеріями рівнів сформованості мовленнєво-комунікативних умінь студентів були такі: уміння характеризувати речення як багатоаспектну синтаксичну одиницю; аналізувати тексти різних типів, стилів та жанрів мовлення; конструювати, моделювати, реконструювати, доповнювати й поширювати речення відповідно до стилю, типу мовлення і задуму автора; будувати зв’язні висловлювання різних типів, стилів і жанрів.

Аналіз результатів констатувального зрізу засвідчив невідповідність рівня знань і вмінь із синтаксису сучасним вимогам до мовної освіти вчителя-словесника. Майбутні фахівці не досить

чітко орієнтуються в специфіці, об'єкті дослідження різних аспектів синтаксису. Значна частина студентів не змогла розкрити зміст таких понять, як „речення і висловлення”, „функція і функціонування”, „комунікативна роль синтаксичної одиниці”. Студенти відчувають труднощі у визначенні функціонально-комунікативних особливостей речень, у висловленні власної думки, вираженні особистісної позиції, побудові зв'язних висловлювань відповідно до ситуації спілкування та завдань комунікації.

Такі результати свідчать, що у практиці реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення синтаксису відсутня чітка система організації відповідної роботи. Отже, вивчення синтаксису в діючій системі навчання не може повністю забезпечити майбутніх учителів необхідними знаннями та вміннями з синтаксису і потребує вдосконалення.

У другому розділі дисертації – “Експериментальна методика вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу” – розкрито зміст, мету, завдання експериментально-дослідного навчання, сформульовано вихідні положення експериментальної програми; подано систему роботи з вивчення синтаксису на засадах інтеграції системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів; описано хід і результати формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту.

Основною метою експериментального дослідження є розробка та перевірка ефективності створеної методичної системи, в основу якої покладено ідею поєднання системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів. Експериментальне навчання здійснювалось із урахуванням таких напрямків мовної підготовки вчителів української мови: а) оволодіння базою теоретичних знань сучасної лінгвістичної науки; б) удосконалення мовленнєво-комунікативних умінь студентів; в) вироблення лінгвометодичних умінь роботи з синтаксичним матеріалом відповідно до комунікативно спрямованого шкільного курсу рідної мови.

В експериментальному дослідженні ставилися завдання: 1) розробити програму дослідного вивчення синтаксису на засадах інтеграції системно-описового і комунікативно-діяльнісного підходів; 2) розробити і впровадити експериментальну методику вивчення синтаксису на комунікативно-діяльнісній основі; 3) перевірити ефективність запропонованої методичної системи.

На основі аналізу лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури, результатів констатувального зрізу визначено вихідні положення експериментального дослідження, а саме: посилення уваги до комунікативного аспекту вивчення синтаксису; єдність структурно-семантичного та функціонально-комунікативного опису в процесі вивчення синтаксичних одиниць; запровадження інтерактивних технологій навчання; систематичне, цілеспрямоване застосування системи комплексних, конструктивних, мовленнєвих і комунікативних вправ, спрямованих на формування вмінь комунікативно виправдано вживати різні типи синтаксичних одиниць у власному мовленні.

Теоретичний матеріал дослідної програми передбачав ознайомлення студентів із проблемами сучасної синтаксичної науки, різними аспектами вивчення синтаксису, його центральними поняттями – зв'язками та відношеннями; характеристику будь-якої синтаксичної одиниці в єдності форми (структури), значення (семантики) та функції (призначення); розгляд функціональних потенцій синтаксичних одиниць у мовленнєвому акті, а також виявлення відмінностей у їх функціонуванні відповідно до ситуації спілкування й комунікативної мети; з'ясування ролі тексту в реалізації синтаксичних одиниць. Розуміння студентами таких понять, як „функція”, „функціонування”, „комунікативне завдання”, „текстоутворювальна функція” сприяє кращому усвідомленню структурно-семантичних і функціонально-комунікативних особливостей синтаксичних одиниць, формуванню вмінь доцільно користуватися синтаксичними ресурсами мови.

В основу експериментальної методики покладено загальні принципи дидактики вищої школи (науковості, систематичності, свідомості, перспективності, наступності, міцності засвоєння знань, індивідуалізації та диференціації навчання, професійно-педагогічного спрямування курсу), а також лінгводидактики (комунікативної спрямованості навчання, встановлення комунікативного навантаження синтаксичних категорій, функціонально-стилістичний принцип, розгляд речення в єдності значення, форми і функції, вивчення мовних одиниць на основі тексту, принципи ситуативності, комунікативної доцільності й практичної спрямованості).

Відповідно до мети і завдань експериментального дослідження та специфіки курсу сучасної української мови як лінгвістичної дисципліни на філологічних факультетах (для майбутніх фахівців українська мова є не лише засобом, але й предметом пізнання, відповідно ставилося два завдання: практичне оволодіння мовою та її теоретичне вивчення) була задіяна система найбільш ефективних форм навчальної діяльності студентів: лекції, самостійна робота, семінарські й практичні заняття та спецкурс як форма організації науково-дослідної роботи студентів.

Домінуючою та продуктивною формою організації навчального процесу були практичні заняття. Комунікативний підхід визначив зміст і методику їх проведення. Ефективність процесу формування знань, умінь і навичок із синтаксису забезпечувалася шляхом стимулювання комунікативної активності студентів, створення атмосфери для міжособистісного спілкування. Вивчення синтаксичних одиниць передбачало такі етапи: 1) усвідомлення лінгвістичної сутності синтаксичної одиниці, з'ясування її комунікативної функції на основі аналізу тексту; 2) формування навичок побудови синтаксичних конструкцій за заданими характеристиками для конкретних комунікативних актів; 3) створення власних висловлювань відповідно до завдань і ситуації спілкування. Поетапна робота сприяла свідомому засвоєнню синтаксичних одиниць та їх доцільному вживанню у власному мовленні.

Практичні заняття мали „текстоцентричний” характер, тобто вивчення синтаксичного

матеріалу здійснювалося переважно на основі тексту та завершувалося побудовою зв'язного висловлювання. Опора на текст дозволила поєднати в єдине ціле процес формування лінгвістичної і комунікативної компетенції майбутнього фахівця.

Розроблена система комплексних, конструктивних, мовленнєвих і комунікативних вправ і завдань органічно поєднувалася з програмовим матеріалом із синтаксису та базувалася на чинні збірники вправ і завдань для студентів філологічних факультетів.

Комплексні вправи спрямовані на формування в студентів умінь розпізнавати синтаксичні конструкції в готовому тексті, усвідомлювати їх лінгвістичну природу; осмислювати комунікативну роль речень у зв'язному мовленні; з'ясовувати залежність використаних автором мовних одиниць від змісту тексту, його задуму, типу і стилю мовлення. Вправи комплексного характеру ставили за мету сформувати в студентів загальні знання про текст і виробити необхідні для вчителя навички роботи з ним.

Конструктивні вправи сприяли усвідомленню граматичної структури синтаксичних конструкцій, формуванню вмінь будувати різні моделі речень і доцільно використовувати їх у власному мовленні.

Мовленнєві вправи включали завдання на основі опорного навчального матеріалу (аналіз текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення; редагування текстів; навчальний переклад; створення висловлювань на основі тексту) і передбачали удосконалення вмінь у репродуктивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності.

Основна мета *комунікативних* вправ полягала у формуванні в студентів умінь добирати комунікативно доцільні синтаксичні засоби мови та оперувати ними для розв'язання завдань комунікації в непередбачених висловлюваннях.

З метою глибокого й усвідомленого оволодіння студентами теоретичними відомостями про комунікативний аспект вивчення синтаксису розроблені та впроваджені методичні рекомендації до самостійного опрацювання відповідної теми, які включали питання і завдання для самопідготовки, основну та додаткову літературу, питання для самоконтролю, словничок основних лінгвістичних понять, опорні таблиці до вивчення комунікативної організації речення.

Розроблена тематика досліджень із синтаксису знайшла своє відображення у курсових роботах із сучасної української мови. Основними критеріями відбору тем були актуальність проблеми, а також складність і неоднозначність підходів до її розв'язання.

З метою реалізації комунікативно спрямованого вивчення курсу української мови в навчальний процес студентів-філологів упроваджено спецкурс „Комунікативні аспекти синтаксису української мови”, головна мета якого полягала в поглибленні й розширенні знань студентів про особливості функціонування синтаксичних одиниць у різних комунікативних умовах відповідно до мети і завдань спілкування; формуванні комунікативних умінь і навичок із синтаксису; підготовці

майбутнього фахівця до розв'язання навчальних завдань шкільного курсу рідної мови.

Доцільність і ефективність запропонованої методичної системи вивчення синтаксису на філологічному факультеті перевірялася в контрольному експерименті, за даними якого встановлювався рівень володіння студентами знаннями та вміннями відповідного розділу граматики. На завершальному етапі дослідження було проведено підсумковий зріз, який охоплював чотири експериментальні (89 осіб) і чотири контрольні (93 особи) групи.

За результатами тестових завдань і контрольної роботи на основі підрахунку середніх показників було визначено рівні сформованості в студентів експериментальних і контрольних груп теоретичних знань та практичних умінь і навичок (рис. 1 і 2).

Рис. 1. Рівні оволодіння студентами експериментальних і контрольних груп теоретичними знаннями з синтаксису

Рис. 2. Рівні практичних умінь і навичок студентів контрольних і експериментальних груп

Аналіз результатів контрольних зрізів дає підстави констатувати, що студенти експериментальних груп виявили вищий рівень оволодіння теоретичними знаннями і вміннями з синтаксису. Суттєва різниця у кількісних показниках рівнів знань, практичних умінь і навичок підтверджує правильність і ефективність запропонованої методичної системи.

За результатами експериментального дослідження зроблено такі **загальні висновки**:

Результати аналізу лінгвістичних джерел засвідчили, що успішна реалізація комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення синтаксису залежить від урахування сучасних наукових розробок у галузі функціонально-комунікативного синтаксису. Лінгвістичне підґрунтя дослідження складають: 1) осмислення синтаксису як розділу граматики, що вивчає систему одиниць докомунікативного і комунікативного рівнів, що входять до структури мови і функціонують в мовленнєвому процесі; 2) розуміння синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень як фундаментальних понять синтаксису, що відіграють значну роль у системі функцій синтаксичних одиниць; 3) характеристика синтаксичних одиниць у єдності

значення, форми і функції; 4) усвідомлення функціональних потенцій синтаксичних засобів мови та їх реалізації в різних формах мовленнєвої діяльності з метою розв'язання комунікативних завдань; 5) розгляд синтаксичних засобів мови в сфері їх реального використання в мовленні.

Психолого-педагогічними умовами ефективного процесу засвоєння знань і формування мовленнєво-комунікативних умінь студентів є вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу з урахуванням структури мовленнєвої діяльності та фаз породження висловлювання. Уміння орієнтуватися в ситуації спілкування та визначати складові власного висловлювання активізують мовленнєво-мислительну діяльність студентів, створюють умови для комунікації, творчої активності майбутніх спеціалістів.

Аналіз науково-методичних джерел показав, що увага лінгводидактів спрямована на формування комунікативної компетенції особистості учнів. Це дає підстави стверджувати про необхідність упровадження комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення мови у вищих навчальних педагогічних закладах, який забезпечить теоретичну й практичну підготовку майбутніх спеціалістів до роботи в сучасній школі. Адже вчитель української мови повинен бути добре обізнаним із найновішими здобутками граматичної науки та володіти відповідною методикою, спрямованою на формування в дітей навичок практичного використання синтаксичних ресурсів рідної мови у процесі мовленнєвого спілкування.

Констатувальний зріз, проведений серед студентів-філологів вищих навчальних педагогічних закладів Сумської, Київської, Житомирської областей, засвідчив, що традиційне вивчення курсу синтаксису української мови не забезпечує належного рівня знань і умінь, необхідних майбутньому фахівцеві для викладання розділу граматики в загальноосвітній школі відповідно до сучасних вимог і завдань мовної та мовленнєвої освіти учнів. Результати анкетування викладачів, спостереження за навчальним процесом, аналіз чинних програм, підручників, збірників вправ підтвердили, що система вивчення синтаксису зорієнтована переважно на засвоєння теоретичних знань розділу. Викладачі акцентують увагу на формально-синтаксичному та семантико-синтаксичному аспекті синтаксису, не приділяючи достатньої уваги особливостям функціонування синтаксичних одиниць відповідно до ситуації спілкування та завдань комунікації, що негативно позначається на формуванні в студентів умінь доцільно користуватися синтаксичними засобами рідної мови.

З'ясовано і доведено, що успішне формування в студентів лінгвістичного наукового світогляду, професійно необхідних умінь і навичок можливе за умови вивчення синтаксису на засадах інтеграції системно-описового і комунікативно-діяльнісного підходів.

Було розроблено і апробовано методичну систему, яка передбачала використання форм теоретичної, практичної і науково-дослідної діяльності студентів (лекції, практичні, семінарські заняття, самостійна й науково-дослідна робота, спецкурс). Ефективність вивчення синтаксису було досягнуто шляхом цілеспрямованого застосування методів отримання мовних знань

(пояснювального, проблемно-пошукового, дослідницького) та методів формування мовленнєво-комунікативних умінь і навичок (імітаційного, оперативно-конструктивного, моделювання мовленнєвого висловлювання, продукування мовлення (комунікативного), лінгвістичного експерименту).

У формуванні в студентів необхідних знань і умінь із синтаксису важливу роль відіграла система вправ (комплексних, конструктивних, мовленнєвих і комунікативних), в основу якої покладено репродуктивний і продуктивний способи засвоєння знань та психологічну теорію діяльності, що дає змогу вивчати синтаксичні одиниці в процесі мовленнєвої діяльності. Виконання вправ сприяло удосконаленню в студентів умінь аналізувати синтаксичні одиниці у функціонально-стилістичному й комунікативному аспекті; конструювати різноманітні типи речень відповідно до завдань комунікації, доцільно користуватися ними в конкретній ситуації мовлення.

Результати формувального експерименту засвідчили, що розроблена методика вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу забезпечує свідоме засвоєння студентами системи теоретичних знань із синтаксису і сприяє удосконаленню їхнього мовлення. Істотна відмінність у кількісних показниках рівнів знань (у дослідних групах високий рівень становив 26%, достатній - 32%, середній - 33,7%, низький - 8,3%, а в контрольних відповідно - 15,4%, 21,4%; 42,9%; 20,3%) та рівня умінь і навичок (в експериментальних групах показник високого рівня - 24,3%, достатнього - 34,4%; середнього - 35,9%, низького - 5,4%, у контрольних -13,3%, 24,1%; 50,3%; 12,3%) підтверджують ефективність запропонованої методичної системи. Отже, узагальнення викладеного дає підстави для висновку, що основні положення гіпотези підтвердилися, поставлені в дисертаційній роботі завдання розв'язано, мету дослідження досягнуто.

Результати експериментального дослідження, теоретичні положення і висновки, зроблені в дисертації, можуть бути використані для підготовки навчальних програм, посібників із курсу синтаксису сучасної української мови, розробки спецкурсів для студентів філологічних факультетів.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. У перспективі дослідної роботи можуть бути розроблені питання комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення інших розділів курсу сучасної української мови; реалізації функціонально-стилістичного підходу до вивчення синтаксису.

Основні положення дисертації відображено в таких **публікаціях**:

1. Кухарчук І.О. Реалізація комунікативно спрямованого курсу синтаксису сучасної української мови у фаховій підготовці вчителя-словесника // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 6. – Глухів: ГДПУ, 2005. – С.195-200.
2. Кухарчук І.О. Роль спецкурсу „Комунікативні аспекти синтаксису української мови” в мовній

- освіті майбутніх учителів-словесників // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 7. – Глухів: ГДПУ, 2006. – С.180-185.
3. Кухарчук І. Вивчення односкладних речень у вищій школі (комунікативно-діяльнісний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С.38-40.
 4. Кухарчук І. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису у фаховій підготовці вчителя-словесника // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С.50-54.
 5. Кухарчук І.О. Лінгвістичні основи вивчення синтаксису на засадах комунікативно-діяльнісного підходу в професійній підготовці вчителів-словесників // Наукові записки. – Випуск 57. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – С.96-102.
 6. Кухарчук І.О. Методичні передумови успішної реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення синтаксису майбутніми вчителями-словесниками // Наука і сучасність. – Т. 48. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С.75-83.
 7. Кухарчук І.О. Вивчення синтаксису студентами-філологами: комунікативно-діяльнісний підхід // Збірник праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – С.268-269.

АНОТАЦІЯ

Кухарчук І. О. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису у мовній освіті вчителів української мови та літератури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання української мови. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2006.

Дисертація присвячена проблемі реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення синтаксису в мовній освіті вчителів української мови. На основі аналізу теоретичних аспектів визначено зміст, оптимальні форми, методи і прийоми вивчення синтаксису. Розроблена програма дослідного навчання ґрунтується на засадах системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів. У роботі подано програму спецкурсу „Комунікативні аспекти вивчення синтаксису української мови”; розроблено тематику наукових досліджень із синтаксису, методичні рекомендації до вивчення комунікативної організації речення, охарактеризовано систему комплексних, конструктивних, мовленнєвих і комунікативних вправ, ефективність яких обґрунтована теоретично і перевірена експериментально.

Запропонована методика сприяє формуванню в майбутніх учителів-словесників професійно необхідних знань, умінь і навичок.

Ключові слова: комунікативно-діяльнісний підхід, синтаксис, комунікативна компетенція, мовленнєва ситуація, комунікативне завдання.

АННОТАЦИЯ

Кухарчук И. А. Коммуникативно-деятельностный подход к изучению синтаксиса в языковом образовании учителей украинского языка и литературы. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения украинскому языку. – Национальный педагогический университет имени Н.П. Драгоманова, Киев, 2006.

Диссертация посвящена исследованию проблемы реализации коммуникативно-деятельностного подхода к изучению синтаксиса в языковом образовании учителей украинского языка.

В работе проанализированы лингвистические, психолого-педагогические, методические аспекты проблемы изучения синтаксиса на коммуникативно-деятельностной основе; исследовано программно-методическое обеспечение курса; разработаны критерии оценивания знаний и умений будущих специалистов.

В диссертации определены цель, задания, исходные положения, содержание экспериментального изучения синтаксиса; описаны и обоснованы принципы, формы, методы и приемы учебной работы, охарактеризована система комплексных, конструктивных, речевых и коммуникативных упражнений, обеспечивающая реализацию коммуникативно-деятельностного подхода.

В основе экспериментальной программы изучения синтаксиса лежит интеграция системно-описательного и коммуникативно-деятельностного подходов, что обеспечило успешное формирование в студентов лингвистического научного мировоззрения и практических умений и навыков, необходимых для их будущей профессиональной деятельности.

Содержание экспериментальной программы дифференцировано на такие части: теоретические сведения по синтаксису, функционально-коммуникативный аспект изучения тем, практические умения и навыки, виды упражнений и заданий.

В основе экспериментальной методики лежат общедидактические принципы (научность, систематичность, сознательность, перспективность, последовательность, прочность усвоения знаний, индивидуализация и дифференциация обучения, профессиональная направленность), лингводидактические (коммуникативная направленность обучения; коммуникативная нагрузка синтаксических категорий; функционально-стилистический принцип; рассмотрения предложения в единстве значения, формы и функции; изучение языковых единиц на базе текста; принципы ситуативности, коммуникативной целесообразности и практической направленности).

Отбор теоретического материала произведен с учетом современных достижений коммуникативного синтаксиса. Экспериментальной программой предусмотрено ознакомление с

проблемами современной синтаксической науки, ее центральными понятиями, характеристика структурных, семантических и функциональных особенностей синтаксических единиц; рассмотрение функциональных потенций единиц в условиях конкретного речевого акта, а также выявление отличий в их функционировании; определение роли текста в реализации синтаксических единиц.

В теоретической части исследования были раскрыты понятия, связанные с коммуникативным аспектом изучения синтаксиса („функция”, „функционирование”, „текстообразующая функция” языковой единицы, „коммуникативное задание”, „ситуация общения”). Практически доказано, что студенты лучше осознают основные единицы синтаксиса и сознательно используют их в собственной речи, если знают, какую роль они выполняют в общении и как используются для достижения коммуникативной цели.

Формирование профессионально необходимых знаний и умений обеспечивалось методами объяснения, проблемно-поискового изложения учебного материала, эксперимента, имитации, оперативно-конструктивных действий, моделирования, продуцирования.

В экспериментальном исследовании охарактеризовано систему эффективных форм учебно-познавательной деятельности студентов: лекции, практические, семинарские занятия, самостоятельная работа, спецкурс.

Основным видом деятельности на практических занятиях были комплексные, конструктивные, речевые и коммуникативные упражнения, которые способствовали формированию у студентов умений анализировать синтаксические единицы в связных выражениях; конструировать синтаксические конструкции; анализировать тексты разных типов и стилей речи; создавать связные высказывания согласно заданиям коммуникации и ситуации общения.

В диссертации детально изложены и обобщены результаты эксперимента по формированию у студентов знаний и практических навыков. Установлено, что предложенная методика существенно повышает эффективность речевого развития студентов, их профессиональную готовность к работе над синтаксическим материалом в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: коммуникативно-деятельностный подход, синтаксис, коммуникативная компетенция, речевая ситуация, коммуникативное задание.

SUMMARY

Kukharchuk I.O. Communicative-active approach to syntax studying in linguistic education of Ukrainian language and literature teachers. – Manuscript.

The dissertation is for acquisition the Scientific Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.02 – theory and methodic of the Ukrainian language. – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kyiv, 2006.

The dissertation is devoted to the problem of realization communicative-active approach to syntax

studying in linguistic education of Ukrainian language and literature teachers. On the basis of theoretical aspects the content, optimum forms, methods and ways of syntax studying are determined. The developed program of research teaching is based on the principles of systemic-descriptive and communicative-active approaches. In the thesis the program of a special course “The Communicative Aspects of the Ukrainian Language Syntax Studying” is given; the subject-matter of scientific research in the field of syntax is worked out as well as methodical recommendations for learning communicative structure of the sentence; the system of complex, constructive, speech and communicative exercises is characterized the effectiveness of which is grounded theoretically and practically checked.

The suggested methodic makes for future linguistic teachers forming of professionally necessary knowledge, skills and habits.

Key word: communicative-active approach, syntax, communicative competence, speech situation, communicative exercises.